

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પરિચય - ૧

(સમય : સવારે ૯ થી ૧૧.૧૫)

(રવિવાર, ૩ માર્ચ, ૨૦૧૯)

- નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા.
(૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે.
(૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓)
કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

વિશેષ નોંધ

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા. ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ કયો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૭માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં કયો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ : સહજાનંદ ચરિત્ર, પંદરમી આવૃત્તિ, ફેબ્રુઆરી - ૨૦૧૫)

પ્ર.૧ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : - કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. “માટે તમો ત્યાં જઈને સૌને ધીરજ આપો. (૧/૩/૫)

⇒ મહારાજ - મુક્તાનંદ સ્વામીને

⇒ રામાનંદ સ્વામીના ધામમાં ગયા પછી સૌ હરિભક્તોને તેમનો વિરહ સાલતો હતો. તેથી મહારાજ મુક્તાનંદ સ્વામીને ભુજમાં જવાનું કહે છે. ત્યારે.

૨. “અમે જીવો અલ્પજ છીએ. અમારી ભૂલો સામે જોશો નહિ.” (૮/૪/૬૧)

⇒ સંતો-હરિભક્તો - મહારાજને

⇒ મહારાજ પોતે ક્રિયા સાધ્ય નહીં પણ કૃપાસાધ્ય છે. તે સમજાવે છે. ત્યારે

૩. “તમને બધી જાતની મદદ કરશે.” (૨૨/૧/૧૧૮)

⇒ મહારાજ - કચ્છના હરિભક્તોને

⇒ કચ્છના હરિભક્તો મહારાજને મંદિર કરવાની વિનંતી કરી. ત્યારે વૈષ્ણવાનંદ સ્વામીને તેમની સાથે મોકલતાં કહે છે.

પ્ર.૨ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો.

(કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

(૧) ૧, ૪ (૧૩/૧/૮૨)

(૨) ૨, ૩ (૩/૧/૨૧)

પ્ર.૩ નીચે આપેલાં વિધાનોમાં ખાલી જગ્યા પૂરો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : બંને જવાબ સાચા હોય તો જ ગુણ આપવા.

૧. મહારાજ, ૧૮૬૮ (૧૨/૧/૮૦)

૨. સોરઠ, અક્ષરધામ (૨૬/૨/૧૩૭)

૩. દૂધપીતી, ક્ષત્રિયો (૬/૨/૩૬)

૪. આત્મારામ, ભાવનગર (૨૮/૨/૧૪૧)

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : ટૂંકનોંધના મુખ્ય મુદ્દા હાઈલાઈટ કરેલા છે. એટલા મુદ્દાનો સમાવેશ થયેલો હોય તો પૂરા ગુણ આપવા.

૧. વાંદરાએ માળા ફેરવી (૨૧/૪/૧૧૪-૧૧૫) એક દિવસ સાંજે વરતાલમાં ધારુ તળાવને કાંઠે મહારાજ સભા કરીને બિરાજમાન હતા. ત્યાં એક વાંદરો આવીને બેઠો. ત્યારે કાઠી દરબારોએ મરમ કર્યો : ‘મહારાજ ! રામચંદ્રની સેનામાં આવા જ વાંદરા હશે ને ! આવા વાંદરા શું હથિયાર ધરીને લડ્યા હશે ?’ મહારાજે કહ્યું : ‘હા, આવા વાંદરાઓ જ ભગવાનને પ્રતાપે સામર્થ્ય પામ્યા હતા. તેઓ યુદ્ધ લડ્યા હતા.’ દરબારોએ કહ્યું : ‘એમ ! તો આ વાંદરા આગળ કાંઈ દૈવી પ્રક્રિયા કરી બતાવો ને !’ મહારાજે વાંદરા સામે દષ્ટિ કરતાં જ વાંદરો સભામાં આવી મહારાજને પગે લાગી સામે બેઠો. મહારાજે માળા આપતાં સ્વસ્તિક આસન વાળી ‘સ્વામિનારાયણ’ મંત્ર ઉચ્ચારતાં માળા ફેરવી. તુલસી રામાયણની કેટલીક ચોપાઈઓ બોલ્યો. ત્યારે દરબારોએ કહ્યું : ‘આ તો ખરું, પણ વાંદરાનું આટલું નાનું દેહ તેણે કેવી રીતે ગંધમાદન પર્વત ઉપાડ્યો હશે ?’ ત્યાં તો મહારાજે વાંદરા સામું જોયું સૌને દર્શન થયાં કે વાંદરાનું સ્વરૂપ વિશાળ થઈ ગયું. હાથમાં ગંધમાદન પર્વત ઉપાડીને આકાશમાં ઊડતો ઊડતો વાંદરો અદૃશ્ય થઈ ગયો. સમૈયા પછી મહારાજે વરતાલમાં મંદિરનું ખાતમુહૂર્ત કર્યું. ત્યાં પોતાની મૂર્તિ સ્વહસ્તે પધરાવવાનું નક્કી કર્યું. ગુજરાતના હરિભક્તોએ લખણીમાં લક્ષ્મીના ઢગલા કર્યા.

૨. રામચંદ્ર શેઠને નિશ્ચય (૨/૨/૧૧-૧૨) માંગરોળમાં રામાનંદ સ્વામી સદાવ્રત ચલાવતા હતા. તેથી મહારાજે ત્યાં આત્મારામ વૈરાગીની જગ્યાએ તેની રજા લઈ ફરીથી સદાવ્રત ચાલુ કરાવ્યું. જેથી દ્વારકાની જાત્રાએ જતા-આવતા યાત્રિકોને લાભ મળે. પાછળથી બાવાએ ઉપાધિ શરૂ કરી તેથી સદાવ્રત આપવું બંધ કર્યું. મહારાજ માંગરોળમાં દૂધ તળાવડીએ રામચંદ્ર શેઠ અને હરિભક્તો સાથે મહારાજ સ્નાન કરવા ગયા. ત્યારે રામચંદ્ર શેઠને વિચાર આવ્યો કે અહીં પાણી સારું છે પણ કપડાં ધોવા માટે એક પથ્થર નથી. ત્યાં તેમની નજરે દૂર હજાર મણનો પથ્થર દેખાયો. તેમણે મહારાજને કહ્યું : ‘તમોએ કૃષ્ણાવતારમાં ગોવર્ધન તોળ્યો હતો ને ? તો પેલો દેખાય છે એ પથ્થર અહીં આરે મૂકો તો સૌ તમને પરમેશ્વર જાણશે.’ મહારાજે કહ્યું : ‘તમે જઈને પથ્થરને અડો. તમારા જેવા સંબંધ વાળા ભક્તથી પથ્થર ઊડીને આહીં આવશે.’ રામચંદ્ર શેઠે જઈને પથ્થરને હાથ અડાડ્યો. પથ્થર ઊડીને પાણીમાં તળાવને આરે જઈને પડ્યો. તે વખતે મહારાજે શેઠને કહ્યું : ‘પથ્થર ઉપાડવાથી ભગવાન કહેવાતું નથી, માટે તેવા સંકલ્પો ન કરવા. હનુમાનજીએ પણ ગોવર્ધન પર્વત કરતાં પણ મોટો ગંધમાદન પહાડ ઉપાડ્યો હતો. પણ સમાધિ કરાવવી, ભગવાનનું ધામ બતાવવું, ગમે તેવા જીવનું અંતઃકરણ ફેરવી મોક્ષ કરવો, ગમે તેવા દુર્જનને પણ દોષમાંથી મુક્ત કરી ભગવાનનું ભજન કરતા કરી મૂકવા, એ જ ભગવાનનું કર્તવ્ય છે. માટે ચમત્કાર કે શક્તિ બતાવે તો જ ભગવાન એવા સંકલ્પો ન કરવા.

૩. ‘હું તો તમારામાં અખંડ રહ્યો છું’ (૨૮/૮/૧૫૪) મહારાજના અંતિમ સંસ્કાર સમયે સૌનાં અંતરમાં ખાલીપણું વર્તાતું હતું. સૌ શૂન્યમનસ્ક થઈ ગયા હતા. દાદાખાયરને મનમાં થવા લાગ્યું : ‘હવે નિત્ય નવું સુખ કોણ આપશે?’ તેમને ધીરજ આપતાં ગોપાળાનંદ સ્વામીએ કહ્યું : ‘તમો ધીરજ નહિ રાખો તો કોઈને ધીરજ નહિ રહે. માટે તમે બેઠકે જાઓ. જ્યાં મહારાજ બેસતા, ત્યાં જઈ બેસો.’ દાદાખાયર બેઠકે ગયા તો મહારાજને સભા કરીને વાતો કરતાં બેઠેલા જોયા. મહારાજે દાદાખાયરને ધીરજ દેતાં કહ્યું : ‘રુઓ છો શા માટે ? હું દર્શન આપીશ.’ એમ કહી પોતાના કોટમાંથી ગુલાબનો હાર દાદાખાયરને આપ્યો. વિધિ પૂરી થતાં. લક્ષ્મીવાડીમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી દિશાએ જઈને પાછા આવતાં હતા. ત્યાં પાણીના ધોરિયા આગળ લીલી ધ્રો જોઈને તેમને વિચાર આવ્યો : ‘આ ધ્રોનું જીવન જળ છે. તેથી તે લીલીછમ અને પ્રફુલ્લિત છે, પણ આપણું જીવન તો મહારાજ હતા તે તો હવે ગયા.’ આટલા વિચારમાત્રથી તેમને મૂર્છા આવી. તરત જ મહારાજ દિવ્ય સ્વરૂપે પધાર્યા સ્વામીનો હાથ ઝાલીને ઊભા કરી બોલ્યા : ‘આ શું ? હું ક્યાં ગયો છું ? હું તો તમારામાં અખંડ રહ્યો છું.’ એમ ત્રણ વખત કહ્યું અને પોતાના પ્રગટપણાનો મર્મ કહી મહારાજ અદૃશ્ય થઈ ગયા.

પ્ર.૫ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ :- અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. જામનગરના શાસ્ત્રીઓએ આત્માનંદ સ્વામીને કયો પ્રશ્ન પૂછ્યો ? (૮/૨/૫૧)

૪. જામનગરના શાસ્ત્રીઓએ આત્માનંદ સ્વામીને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે ‘તમારું સ્વરૂપ શું ?’

૨. બધી યાત્રા ક્યારે પૂર્ણ થઈ ગણાતી ? (૨૪/૪/૧૨૭)

૪. દ્વારિકામાં ગોમતીમાં સ્નાન કરી, બાહુ અને છાતીમાં તપ્તમુદ્રા લઈને દ્વારિકાધીશનાં દર્શન કરી આવે ત્યારે બધી યાત્રા પૂર્ણ થઈ ગણાતી.

૩. મહારાજ સાથે ફરતા ક્ષત્રિયો શા માટે શસ્ત્રો રાખતા ? (૧૭/૨/૮૫)

જ. મહારાજ સાથે ફરતા ક્ષત્રિયો ક્ષાત્રધર્મ પ્રમાણે શસ્ત્રો રાખતા તેથી તેમનાં શસ્ત્રો જોઈને અસુરો ચેતીને ચાલે નિર્દોષ સંતોને ત્રાસ આપતાં હોય તેથી શસ્ત્રો રાખતા.

૪. સલાટ પાસેથી મૂર્તિઓ લઈને મહારાજે શું કહ્યું ? (૫/૨/૩૨)

જ. સલાટ પાસેથી મૂર્તિઓ લઈને મહારાજે કહ્યું : ‘આ અમારું સ્વરૂપ ! ‘વાસુદેવ નારાયણ’ એવું નામ ધારણ કરી અમે અહીં બિરાજશું.’

૫. મહારાજે સોનબાઈને શું કહ્યું ? (૧૪/૧/૮૫)

જ. ‘તમારા ઘરમાં જે રસોઈ તૈયાર હોય તે લાવો. અમે તમારું જ અન્ન જમીશું.’

પ્ર.૬ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૬)

૧. પ્રેમાનંદ સ્વામીએ રાધા અને રુક્મિણી વિવાહનાં પદો બનાવ્યા. (૧૬/૧/૮૧)

જ. તે સમયે લગ્નના ગીતોમાં ગાળ-ગલીય અને અપશબ્દો આવતા હતા. તે ગીતો મહારાજે ગાવાના બંધ કરાવ્યા. અને સંતકવિઓને (મુક્તાનંદ ને પ્રેમાનંદ સ્વામીને) રાધા-વિવાહ અને રુક્મિણી-વિવાહનાં પદો રચવાની આજ્ઞા કરી. તેથી તે ગીતો લગ્નમાં ગવાય.

૨. સંવત ૧૮૬૧માં મહારાજ પ્રથમ વાર ગઢડા પધાર્યા. (૪/૧/૨૮)

જ. આ. સં. ૧૮૬૧માં મહારાજ કારિયાણીમાં માંચા ભક્ત અને વસ્તાખાયરને ત્યાં રહ્યા. એભલખાયરે અને તેમના આખા કુટુંબે કારિયાણી આવીને મહારાજને વિનંતી કરી : ‘મહારાજ ! કૃપા કરી આપ ગઢપુર પધારો અમારો દરબાર પાવન કરો.’ આથી મહારાજ સંવત ૧૮૬૧ના મહા સુદ એકાદશીને દિવસે પ્રથમ વાર ગઢડા પધાર્યા.

૩. ઈન્દ્રએ ગુરુસે થઈ વીજળીના કડાકા સાથે મુશળધાર વર્ષા કરી. (૧૧/૧/૬૬)

જ. શ્રાવણ પૂરો થવા આવ્યો પણ સારંગપુરમાં વરસાદ થયો ન હતો. સૌએ મહારાજને પ્રાર્થના કરી. મહારાજે સૌ આગળ પોતાનું ધ્યાન કરાવી, ધૂન્ય કરાવી; પણ આકાશમાં વાદળું દેખાયું નહિ. તેથી રાતે મહારાજે સૂતાં સૂતાં ઈન્દ્રને ધમકાવ્યો. આથી ગુરુસે થયેલા ઈન્દ્રે વીજળીના કડાકા સાથે મુશળધાર વર્ષા કરી.

(વિભાગ-૨ : સત્સંગ વાચનમાળા ભાગ-૨ બારમી આવૃત્તિ, જૂન - ૨૦૧૬)

પ્ર.૭ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

❧ નોંધ : - કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. “તમને અનુભવ કરાવીશું.” (૬/૪૩) ⇨ મહારાજ - લાડુબાને

⇨ દુર્વાસા બધી ગોપીઓનો થાળ જમી ગયા હતા. શાસ્ત્રની તે વાતમાં લાડુબાને શંકા થતાં મહારાજે કહ્યું.

૨. “તે સભામાં નિત્યાનંદ મુનિ હશે તેનો ખ્યાલ કર્યો છે ?” (૧/૬)

⇨ સયાજીરાવ ગાયકવાડ - વિદ્વાનોને

⇨ સયાજીરાવ ગાયકવાડના વિદ્વાનો અમદાવાદની વિદ્વત્સભામાં ભાગ લેવા માટે સયાજીરાવની અનુમતિ લેવા ગયા. ત્યારે

૩. “ભગવાનની પ્રસાદીમાં સ્વાદ જોવાય નહિ.” (૪/૨૭,૨૮)

⇨ અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ - હરિભક્તોને

⇨ ગામડી ગામના હરિભક્તોએ મહારાજને દૂધપાક જમાવ્યો. તે ખારો હોવાની તેમને ખબર પડી ત્યારે તેઓએ માફી માગી. ત્યારે

પ્ર.૮ નીચે આપેલ વિષય માટે સૂચના મુજબ છ સાચા ક્રમ નંબર તથા તે સાચા ક્રમ નંબરને ઘટનાક્રમ પ્રમાણે ગોઠવો. (કુલ ગુણ : ૬)

વિષય : મૂળજી બ્રહ્મચારીને અખંડ ચિંતવન (૩/૨૨)

(૧) ફક્ત સાચા નંબરો :

૨	૫	૭	૮	૧૦	૧૨
---	---	---	---	----	----

(૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ :

૫	૨	૭	૧૨	૮	૧૦
---	---	---	----	---	----

સૂચના : (૧) ફક્ત સાચા નંબરોમાં તમામ છ નંબરો સાચા હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ પણ સંપૂર્ણ સાચો હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં

❧ નોંધ : (૧) ફક્ત સાચા નંબરો : જવાબમાં આપેલ અંક કોઈપણ ક્રમમાં લખેલ હોય પણ તમામ અંક સાચા હોય તો જ સંપૂર્ણ ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ : ઘટનાક્રમ ઉકેલપત્ર પ્રમાણે હોય તો જ સંપૂર્ણ સાચું ગણી ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો.

પ્ર.૯ “દાદાબાયરનો ગરાસ” (૫/૩૫-૩૭) - પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક)

(કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : ટૂંકનોંધના મુખ્ય મુદ્દા હાઈલાઈટ કરેલા છે. એટલા મુદ્દાનો સમાવેશ થયેલો હોય તો પૂરા ગુણ આપવા.

“દાદાબાયરનો ગરાસ” : દાદાબાયર મહારાજની ખૂબ સેવા કરતા અને મહારાજ પણ તેમની સેવાની વારંવાર પ્રશંસા કરતા. જીવાબાયરને આથી ઈર્ષા થતી. દાદાબાયરને સંતાન ન હતું તેથી તેનો ગરાસ પડાવી લેવાની જીવાબાયરને ખૂબ ઈચ્છા રહેતી. તે અરસામાં દાદાબાયર વધારે માંદા થયા જીવાબાયરને થયું કે, ‘દાદો મરશે અને ગરાસ મને મળશે.’ અંતર્યામી મહારાજે એના સંકલ્પો ખોટા કરવા દાદાબાયરને કહ્યું, “દાદા ! તારો ગરાસ આ બે બહેનોને લખી આપ.” કોઈપણ જાતના સંશય વગર તેમણે પોતાનો તમામ ગરાસ હતો તે બંને બહેનોને લખી આપ્યો. પણ મનમાં વિચાર સરખો ન આવ્યો કે, ‘અમે શું ખાઈશું ?’ મહારાજે પૂછ્યું ત્યારે દાદાબાયર કહે ‘હું ભાવનગર રાજ્યમાં જઈ નોકરી કરીશ.’ બંને બહેનોને કહ્યું કે, ‘ગરાસ માટે ચાકરની જરૂર પડશે તો દાદાને રાખો.’ દાદાને દરબારમાં રહીને બહેનોનું કામકાજ ગરાસ અંગેનું કરવાની આજ્ઞા કરી. એક વર્ષ સુધી આવું કામ દાદાએ કર્યું. વળી, એક સમયે મહારાજે બંને બહેનોને બોલાવીને કહ્યું, ‘તમારે ગરાસ રાખીને શું કામ છે? દાદાને આપી દો’ એમ પાછો દાદાને જ ગરાસ સોંપી દીધો. મનની આવી આકરી કસોટીમાંથી દાદાબાયર જેવા ઉત્તમ વિશ્વાસુ ભક્ત જ પસાર થઈ શકે, બીજા કોઈથી આવું ન થાય. દાદાબાયરને ભાવનગર રાજ્ય સાથે પોતાના ગરાસ સંબંધી કેસ ઘણા સમયથી ચાલતો હતો છતાં તેનો ચુકાદો આવતો ન હતો, જ્યારે જ્યારે દાદાબાયર આ કેસના કામ અંગે ભાવનગર જતા ત્યારે મહારાજ એમને આશ્વાસ આપતા પરંતુ ગમે તે કારણસર દરેક વખતે આ કાર્ય આગળ જ ઠેલાતું છતાં દાદાબાયરને મનમાં લેશમાત્ર શંકા નહીં મહારાજના આશીર્વાદ અંગે થતી નહિ.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ :- અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. કેવી પ્રવૃત્તિને અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ પ્રોત્સાહન આપતા ? (૪/૩૧)

જ. અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ સદ્વિદ્યાની પ્રવૃત્તિ માટે હંમેશા પ્રોત્સાહન આપતા.

૨. જાગાભક્તના મતે આ લોક કેવો છે ? (૭/૫૨)

જ. જાગાભક્તના મતે આ લોક દુઃખરૂપ છે.

૩. બહેનોને ગોપીનાથજીની મૂર્તિની જગ્યાએ કોના દર્શન થતાં ? (૬/૪૫)

જ. બહેનોને ગોપીનાથજીની મૂર્તિની જગ્યાએ મહારાજની મૂર્તિનાં દર્શન થતાં.

૪. શ્રીજીમહારાજે સંગીતને કેવી રીતે અપનાવ્યું હતું ? (૨/૧૬)

જ. શ્રીજીમહારાજે સંગીતને ભક્તિમાર્ગના પોષક તત્ત્વ તરીકે ખૂબ અપનાવ્યું હતું.

પ્ર.૧૧ નીચેના મથાળાના સંદર્ભમાં દર્શાવેલ વાક્યમાંથી ખોટા શબ્દોને સુધારીને સાચુ વાક્ય લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ :- સંપૂર્ણ સાચું વાક્ય લખ્યું હશે તો જ ગુણ પ્રાપ્ત થશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. શ્રી કૃષ્ણજી અદા : બપોરે ત્રણ વાગે મંદિરેથી યોગીજી મહારાજ તથા સંતોને બોલાવ્યા. ‘સ્વામી ! જય સ્વામિનારાયણ, હું ધામમાં જાઉં છું.’ એમ કહી ભાદરવા સુદ ૧૨ને દિવસે દેહત્યાગ કરી, અદા અક્ષરધામમાં પધાર્યા (૮/૬૬-૬૭)

જ. શ્રી કૃષ્ણજી અદા : રાત્રે બે વાગે મંદિરેથી શાસ્ત્રીજી મહારાજ તથા સંતોને બોલાવ્યા. ‘સ્વામી ! જય સ્વામિનારાયણ, હું ધામમાં જાઉં છું.’ એમ કહી આસો સુદ ૧૧ને દિવસે દેહત્યાગ કરી, અદા અક્ષરધામમાં પધાર્યા (૮/૬૬-૬૭)

૨. સદ્ગુરુ શ્રી નિત્યાનંદ સ્વામી : એક વખત શ્રીજીમહારાજ, ગોપાળાનંદ સ્વામી વગેરે પાર્ષદો સાથે જામનગર આવ્યા. અહીં વજીરના બાગમાં વાજતે-ગાજતે મહારાજની પધરામણી થઈ. (૧/૩)

જ. સદ્ગુરુ શ્રી નિત્યાનંદ સ્વામી : એક વખત શ્રીજીમહારાજ, નિત્યાનંદ સ્વામી વગેરે સંતો સાથે જૂનાગઢ આવ્યા. અહીં નવાબના મહેલમાં વાજતે-ગાજતે મહારાજની પધરામણી થઈ. (૧/૩)

૩. સ્વામી જાગા ભક્ત : સ્વામી દિનમણી ભક્તના પૂર્વાશ્રમના ભાઈનું નામ જાધવ ભક્ત અને બહેનનું નામ વિરજાબાઈ હતું. જાધવ ભક્ત શ્રીકૃષ્ણના પરમ ઉપાસક હતા. (૭/૪૭)

જ. સ્વામી જાગા ભક્ત : સ્વામી જાગા ભક્તના પૂર્વાશ્રમના પિતાનું નામ રાઘવ ભક્ત અને માતાનું નામ રતનબાઈ હતું. રાઘવ ભક્ત રામચંદ્રજીના પરમ ઉપાસક હતા. (૭/૪૭)

૪. પ્રેમસખી પ્રેમાનંદ : તેઓ ઝીણાભાઈની ડેલીએ આવ્યા ત્યારે સાંજના સાતનો સમય થયો હતો. સભા બેસવાની તૈયારીમાં હતી, પરંતુ ગવૈયાઓએ મુક્તાનંદ સ્વામીનું ભજન સાંભળવાની ઈચ્છા જણાવી. (૨/૧૪)

૪. પ્રેમસખી પ્રેમાનંદ : તેઓ દાદાના દરબારમાં આવ્યા ત્યારે બપોરના બારનો સમય થયો હતો. સભા ઊઠવાની તૈયારીમાં હતી, પરંતુ ગવૈયાઓએ પ્રેમાનંદ સ્વામીનું સંગીત સાંભળવાની ઈચ્છા જણાવી.

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૪)

૧. મેવાસાના હરિભક્તોને સ્વામીના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો. (૮/૬૧-૬૨)

૪. જૂનાગઢ સભામાં ભગતજીએ સ્વામીનો મહિમા સમજાવ્યો ત્યારે મેવાસાના કરશનજીભાઈને થયું કે સ્વામી કેવા મોટા હશે? તેમનો સંકલ્પ જાણી ભગતજીએ કહ્યું ‘આ બેઠા છે એ જ મૂળ અક્ષર છે અને મહારાજને રહેવાનું ધામ છે. તે વખતે સ્વામીએ કહ્યું : ‘આ પ્રાગજી કહે છે એમ જ છે.’ તેથી મેવાસાના હરિભક્તોના સંશય ટળી ગયા અને સ્વામીના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો.

૨. રાઘવ ભક્તે જાગા ભક્તને ત્યાગી થવાની રજા આપી. (૭/૫૦)

૪. રાઘવ ભક્તની રૂબરૂમાં પત્ની અમરબાઈએ જાગા ભક્તને ત્યાગી થવા માટેની રજા આપી. પોતે પણ સાંખ્યયોગી બાઈઓનાં વર્તમાન પાળી શ્રીજીમહારાજનું ભજન કરવાનું કહ્યું. તે સાંભળી રાઘવ ભક્તે કહ્યું : ‘મને પણ ગોપાળાનંદ સ્વામીએ મર્મમાં કહ્યું હતું કે તમારા દીકરા અનંતનો ઉદ્ધાર કરશે.’ તો તમારે ત્યાગી થવું હોય તો સુખેથી જૂનાગઢ જાઓ. અમારી એટલી પ્રાર્થના છે કે અમારા અંતકાળ વખતે શ્રીજીમહારાજ અમને તેડવા પધારે.

(વિભાગ - ૩ : નિબંધ)

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર આશરે ૩૦ લીટીમાં નિબંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૧૦)

નોંધ : નિબંધ એ મૌલિક વિષય છે, તેમાં આપેલ મુદ્દા ઉપરાંત બીજા ઘણા પાસા આવરી શકાય છે. જેવાં કે મૌલિકતા, સંપ્રદાય તથા અન્ય સંપ્રદાય વિષયક જ્ઞાન, કથાવાર્તાને આધારે વિષય વસ્તુની વિશેષ છણાવટ, અન્ય આધારભૂત સાહિત્યનો સહારો વગેરે મુદ્દાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે. પરીક્ષાર્થીએ વિષયને અનુરૂપ આ ઉપરાંત પણ બીજા પ્રસંગો લખ્યા હોય તો તે પણ માન્ય રાખી ગુણ આપવાં.

૧. સિડની : સ્વામીશ્રીના સાંનિધ્યમાં ઉત્સવોની જામી રંગત (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - એપ્રિલ ૨૦૧૮, પેજ નં. ૨૦-૨૩)

સિડની મહાનગરના ઉપનગર પેરામેટા ખાતે પ.પૂ. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ દ્વારા સન ૧૯૮૬માં બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ મંદિરની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા - તેઓની કૃપાવર્ષાથી સત્સંગની સતત અભિવૃદ્ધિ થતાં આ જ મંદિરનું નવીનીકરણ - સન ૨૦૧૪માં તેનો પુનઃ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ યોજાઈ ગયો. આમ છતાં, આ મંદિર માત્ર એક જ વર્ષમાં નાનું પડવા લાગ્યું તેથી પૂ. પ્રમુખસ્વામી મહારાજના આશીર્વાદથી પૂ. મહંત સ્વામી દ્વારા ભવ્ય શિખરબદ્ધ મંદિર માટેના ચક્રો ગતિમાન - તાજેતરમાં તેઓની સત્સંગયાત્રા દરમ્યાન મંદિર પ્રકલ્પને ખૂબ વેગ મળ્યો. (૧) તા. ૨૭-૨-૧૮ના રોજ સ્વામીશ્રીનું સિડની મંદિર આગમન - હરિભક્તોનો અપૂર્વ ઉમંગ, ઉત્સાહ - સંધ્યાસભામાં બાળ-કિશોર દિનની સભા - તેનો કેન્દ્રવર્તી વિચાર - ‘ચલો ચલો હમ અક્ષરધામ’ એ લખાણ સાથે ફુગ્ગાનો ગુચ્છ સ્વામીશ્રી દ્વારા આકાશમાં વહેતો થયો - સુંદર રંગોળી તેમજ નગરના મેયર દ્વારા હાર પહેરાવી સ્વાગત - સ્વામીશ્રીએ પણ મેયરશ્રીને હાર પહેરાવી સ્મૃતિ ભેટ અર્પણ - મેયરશ્રી દ્વારા સંસ્થાના વિકાસ કાર્ય માટે શુભેચ્છા - સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓની કદર - ત્યારબાદ સંવાદની પ્રભાવક પ્રસ્તુતિ - આશીર્વાદ : મહારાજે કોઈ વાતની ખામી ન રાખી. બ્રહ્માંડ ભરાય તેટલાં સાધન કરો પણ નિષ્ઠા વગર અક્ષરધામમાં ન જવાય. ભગવાનમાં દૃઢ વિશ્વાસ હોયતો અક્ષરધામ મળે - બીજી બધી ખામી ટળી જાય. (૨) સત્સંગ સભા : તા. ૨૮-૨-૧૮ની સભા બાળકો યુવાનો હરિભક્તો દ્વારા સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમની પ્રસ્તુતિ - આશીર્વાદ : સંતની કૃપાથી અલૌકિક પ્રાપ્તિ - લૌકિક મતિમાં ક્લેશ-કંકાસ, ઘર્ષણ - માટે સાચા સંતમાં જોડાવું - એમનામાં નિર્દોષ બુદ્ધિ રાખવી. (૩) ભગતજી મહારાજ જન્મ જયંતી : તા. ૧-૩-૧૮ના રોજ ભગતજી મહારાજનો ૧૮૮મો જન્મોત્સવની ધામધૂમથી ઊજવણી - ભગતજી મહારાજની જીવનભાવનાને રજૂ કરતાં કીર્તનો પ્રાતઃપૂજામાં ગવાયાં. ધાર્મિક સંસ્થાના અગ્રણીઓએ સ્વામીશ્રીને સન્માન - પત્ર અર્પણ કરી આશીર્વાદ મેળવ્યા. સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદ : સાયંસભા - હરિભક્તમાં મનુષ્યભાવ લાવવો નહિ તો મોક્ષનું દ્વાર બંધ - તેજના અંબાર જેવો સત્સંગ - તેથી સત્સંગને સાચવવો - કિશોરો દ્વારા નૃત્યાંજલિ (૪) તા. ૨-૩-૧૮ના રોજ પુષ્પદોલોત્સવ - આ દિન હરિભક્તો માટે આનંદ-ઉત્સાહનો દિન - ઓસ્ટ્રેલિયા ઉપરાંત યુ.કે., યુ.એસ.એ., આફ્રિકા, યુ.એ.ઈ. તેમજ દૂર પૂર્વના દેશોમાંથી હરિભક્તોનું આગમન - વિવિધ રંગોળી ભરપૂર વાઘાથી મંદિરમાં ઠાકોરજીની અલૌકિક શોભા - રંગોત્સવનાં કીર્તનોનું ગાન - વાતાવરણમાં અનેરી દિવ્યતા - સાંજે મુખ્ય ઉત્સવ - દસેક હજાર હરિભક્તોથી ઉત્સવ સ્થળ ઊભરાયું હતું - ઢોલ-નગારાથી સ્વામીશ્રીનું સન્માન - ‘સ્વપ્નું છે કે શું ? હૈયું હાથ નથી રહેતું’ ભક્તિનૃત્ય - ધૂન-પ્રાર્થનાથી સભાનો

પ્રારંભ - સ્વધર્મ, સેવા, સંપ અને સમજણનો રંગ વગેરે વિષયો પર સુંદર કાર્યક્રમો - ઓસ્ટ્રેલિયાના સાંસદ દ્વારા સ્વામીશ્રીનું સન્માન - નવા શિખરબદ્ધ મંદિરના ઉદ્ઘાટનની તેઓ રાહ જોઈ રહ્યા છે તેમ જણાવ્યું તેઓ બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાની પ્રવૃત્તિથી પ્રભાવિત - ઈ-બુક્સ ગ્રંથોનું વિમોચન સ્વામીશ્રીના હસ્તે - આશીર્વાદ : ‘મહા બળવંત માયા તમારી’ એ પ્રાર્થનામાં બધો જ સાર આવી જાય છે. પછી રંગોત્સવનો મુખ્ય કાર્યક્રમ - નાની પિયકારી હરિકૃષ્ણ મહારાજના કરમાં અને સ્વામીશ્રીએ પણ નાની પિયકારીથી હરિકૃષ્ણ મહારાજને રંગવા તૈયાર થયા. કેસર જળથી બ્રહ્મ-પરબ્રહ્મના એક બીજા પર રંગ-છાંટણાં આ અલૌકિક દૃશ્ય - સ્વામીશ્રીએ પ્રથમ મહાનુભવો પર ત્યારબાદ હરિભક્તો પર ખૂબ રંગવર્ષા કરી. પુષ્પદોલોત્સવને અનુરૂપ આશીર્વાદ : સંતો પણ રંગે રંગાયા ખૂબ આનંદ ઉત્સાહ સાથે બી.એ.પી.એસ. એક પરિવારના નાદ સાથે સભાનું વિસર્જન - ઓસ્ટ્રેલિયાની ભૂમિ પર સર્વ પ્રથમ ઉજવાયેલ આ ઉત્સવ અહીંના સત્સંગના ઈતિહાસનું અમર પૃષ્ઠ બની રહ્યું.

૨. ઘરસભા : સ્નેહ સમજનાં પદ્મપુષ્પો મહેરાવે છે (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ - મે ૨૦૧૮, પેજ નં. ૧૫-૧૭)

વર્તમાન સમયમાં દરેક પરિવારોમાં જાણે કે સરખા જ પ્રકારના પ્રશ્નો ઉદ્ભવતા હોય છે. ઘર શિક્ષિત હોય કે અશિક્ષિત, ઘર નાનું હોય કે મોટો બંગલો, સુખ સુવિધાથી ભરપૂર ઘર હોય પરંતુ મોટા ભાગના ઘરોમાં વૈમનસ્ય, પતિ-પત્ની, સાસુ-વહુ, પિતા-પુત્ર વચ્ચે એક પ્રકારની એવી ગેરસમજ થઈ જાય છે કે બંને એકબીજા સાથે વાતચીત પણ કરતા નથી અથવા વાતચીત કરવાનું ટાળે છે. (૧) પરિવારમાં જ્યાં સુધી સંપ નથી ત્યાં સુધી સુખ કે શાંતિ મળતાં નથી, પ્રગતિ થતી નથી અને સત્સંગ કે ભક્તિનો આનંદ પણ લઈ શકાતો નથી. આ બધામાં એક એવું કાંઈક ખૂટે છે કે સંપ કે સુહૃદભાવ ઈચ્છે છતાં રહેતો નથી. આ ખૂટતું તત્ત્વ બતાવ્યું છે પ.પૂ. પ્રમુખસ્વામી મહારાજે સ્વામીશ્રીએ પોતાના સમગ્ર જીવન દરમિયાન લાખો લોકોની સંવેદનાઓ સાંભળીને પરિવારમાં સંવાદિતા સ્થપાય તે માટે બે પાયાના ઉપાય બતાવ્યા છે. (૨) સ્વામીશ્રીએ બતાવેલા આ રહ્યા ઉપાયો ૧. એકબીજાને સમજવાની કોશિશ કરવી. ૨. મોટું મન રાખવું. આ બંને ઉપાયો સિદ્ધ કરાવે એવું માધ્યમ પણ તેઓએ જ બતાવ્યું છે. ‘સત્સંગ અને ઘરસભા’ ઉપાય (૧) એકબીજાને સમજવા માટે ઘરસભા. જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિની લાગણીઓને સમજે, તેના દૃષ્ટિકોણને સમજે ત્યારે સંબંધોમાં કુમાશ આવે છે. માતા-પિતાની સાથે વાત-ચીત ન કરતો યુવક મિત્રો સાથે કલાકો સુધી વાતો કરે છે. કારણ, તેને અનુભવાય છે કે મારો મિત્ર મારી લાગણીને સમજે છે. જો ઘરના સભ્યોની સાથે બેસીને ઘરસભા થાય, ઘરના સભ્યો આપસમાં વાત-ચીત કરે તો **generation gap** ઓગળી જાય છે. પ્રસંગ - ન્યુ જર્સીમાં વસતા યુવાન સત્સંગીએ માતા-પિતા સાથે બેસીને ઘરસભા શરૂ કરી. ઘરના સભ્યોએ વાત-ચીતમાં પોતાની રુચિ જણાવી, આગામી આયોજન વગેરેની ચર્ચા કરી, તેથી સતત ઉદ્ભવતા પ્રશ્નો હળવા થઈ ગયા. બીજો પ્રસંગ - ધંધાકીય અને વ્યાવહારિક પ્રશ્નોની પણ ઘરસભામાં શાંતિથી ચર્ચા શરૂ થઈ અને એકબીજા વચ્ચેનું અંતર દૂર થતું ગયું. પરિવારિક એક્તામાં વિદ્ર કરનાર પરિબળ હોય તો તે છે શંકા-કુશંકા. ત્રીજો પ્રસંગ - નોકરીએ જતો યુવક નોકરીમાં વધારે કામને લીધે મોડો આવે તો પત્નીને શંકા ઝઘડો ચરમસીમાએ પહોંચ્યો. મકાન માલિકે ઝઘડો થાળે પાડ્યો. તેમના પરિવારમાં રેલાતા આનંદ અને શાંતિને જોઈને આ યુવકે ઘરસભા શરૂ કરી. શરૂઆતમાં આ યુવક એકલો જ ઘરસભા કરતો. ધીમે ધીમે પત્ની અને માતા-પિતા પણ બેસતાં થયાં ઘરસભાને કારણે સૂકાઈ ગયેલ ઘર ઉપવન પુનઃ પ્રેમ અને વિશ્વાસથી નવ પલ્લીત થયું. (૨) મોટું મન રાખવા માટે ઘરસભા - ઘર ભલે નાનું હોય પણ તેમા રહેનારના મન મોટાં હોવાં અત્યંત આવશ્યક - પરિવાર એ કોઈ વ્યાવસાયિક કે સરકારી કાર્યાલય નથી કે જ્યાં વ્યવસ્થાની બીકથી સૌ અનુશાસનમાં વર્તે - પ્રેમના અનુશાસનની આવશ્યકતા - ભયથી શિસ્ત રહે જ નહીં - ક્રોધ એ પરિવારનો મોટો શત્રુ - પરિવારના કોઈ પણ સભ્યની ભૂલ થાય ત્યારે વિવેક ચૂકવો ન જોઈએ. ક્રોધમાં ઘણી વખત ખૂબ માઠાં પરિણામ આવે છે. ઘરસભા કરવાથી સૌના અંતરમાં ધીરે ધીરે સવળી સમજણનું કલેવર ઘડાય છે. ભૂલને જીરવવાની, નભાવી લેવાની, ધીરજ રાખવાની અને ગુસ્સા પર સંયમ રાખવાની ક્ષમતા વધતી જાય છે. વડોદરાના હરિભક્તનો પ્રસંગ - તેમનાં પત્નીનો ગુસ્સાવાળો સ્વભાવ - સાસુ સાથે મતભેદ - પરંતુ ઘરસભાથી ધીરે ધીરે પરિવર્તન - જામનગરના હરિભક્તના સ્વભાવને કારણે ઘરમાં તેમજ ધંધામાં ગ્રાહકો સાથે વર્ષણ - પ્રમુખસ્વામી મહારાજની પ્રેરણાથી ઘરસભા - પાંચ વર્ષમાં સ્વભાવમાં પરિવર્તન ઘરમાં શાંતિ તેમ જ ગ્રાહકો સાથેના સદ્વર્તનથી આર્થિક લાભ - ન્યુ જર્સીના હરિભક્ત - ઘરસભામાં ‘સ્વભાવવશ સંસાર’ પુસ્તક વંચાયું. તેના ફળ સ્વરૂપે સૌ એકબીજા પ્રત્યે મોટું મન રાખતા થયા. ઘરસભાનું કામ સ્વભાવ સુધારવાનું છે. ઘરસભા એ સંજીવની છે. ઓદરકાના હરિભક્તનો આ અંગે અનુભવ - ત્રણે ભાઈઓએ સંપીને મિલકતની વહેંચણી કરી લીધી અને ડૉ. સ્વામીના હાથે ત્રણેયને વહેંચણીના કવર અપાયાં. આમ ઘરસભા દ્વારા ભાંગતા પરિવારો બચ્યાં છે. રોજરોજના કંકાસથી ત્રાસેલાં ઘરોમાં શાંતિનું ઝરણું - પ્રમુખસ્વામી મહારાજે ઘરોઘર પહોંચાડેલી આ સુહૃદભાવની ગંગોત્રી વિશ્વના ખૂણે-ખૂણે વહે છે. તેઓની આ મહાન ભેટ માટે વિશ્વ સદાય તેઓનું ઋણી રહેશે.

૩. ઉપવાસ : આત્મશુદ્ધિનું ઔષધ :- (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : જુલાઈ ૨૦૧૮, પાના નં. ૧૬-૧૭)

ભારતમાં આદિ સમયથી ઉપવાસનું ખૂબ મહત્વ - આપણા સંપ્રદાયમાં પણ ભગવાન સ્વામિનારાયણ દ્વારા ઉપવાસનું વિશેષ મહત્વ (૧) સામાન્ય રીતે લોકો દ્વારા સ્વાસ્થ્ય માટે ઉપવાસ - એક વાત સાચી છે કે ઉપવાસના ઘણા ફાયદા છે. શરીરનું તંત્ર શુદ્ધ થાય છે. ફક્ત પાણી પીને જ ઉપવાસ કરનારા છે. એ પણ સારી બાબત છે. પરંતુ સત્સંગીઓ જે ઉપવાસ કરે છે તેનો ફાયદો એ ગુરુનો રાજીપો છે. (૨) સ્વામિનારાયણ ભગવાન માટે કહેવાયું છે ‘તપઃ પ્રિયાય નમઃ’ શ્રીજીમહારાજને તપ ખૂબ પ્રિય છે, તેથી તપ કરનાર પર અપાર પ્રસન્નતા - ‘તીર્થે જવું તો તપને જ કાજે, નહીં ખાવા કે પીવા માટે’ ઉપવાસથી અનેક લાભ - અમુક તત્વો તો લોહીમાં ઓગળતા જ નથી. તે ઉપવાસથી ઓગળી જાય છે. પશુ પણ બિમારી સમયે ઉપવાસ કરે છે. ઉપવાસથી શક્તિ વધે છે, ખરાબ નહીં પણ બીજી શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, જે શરીરને ફાયદાકારક થાય છે. (૩) સામાન્ય રીતે એવી માન્યતા છે કે શરીરને ખોરાક ન મળે તેથી શરીર નબળું પડી જાય છે. હા ! કદાચ દેહમાં નબળાઈ આવે પણ બીજી અનેક સરસ શક્તિઓ ઉત્પન્ન થાય છે. શરીર શુદ્ધ થાય છે તે મોટી બાબત છે. ઘણા એક દિવસથી લઈને પાંચ દિવસના ઉપવાસ કરે છે. અમુક લોકો માત્ર પ્રવાહી લઈને અથવા નિર્જળા - બધાજ પ્રકારના ઉપવાસ ફાયદાકારક - કોઈ ખોટ નહીં. યોગીજી મહારાજ કહેતા ‘વાયુ ન થાય, શરદી ન થાય, કફ-સળેખમ ન થાય’ ઘણા કહે છે, ઉપવાસથી એસીડીટી થાય, પણ તેનાથી વધારાનો કચરો નીકળે છે તેને એસીડીટી કહે છે, પણ આપણા કોષો રિજનરેટ થાય. નકામા કોષો દૂર થાય, તેને બદલે નવા કોષો ઉત્પન્ન થાય તેથી નબળાઈ લાગે પણ અંતે તો ફાયદો જ છે. (૪) પશ્ચિમના એલોપથીના ડૉક્ટર નેચરોપથીમાં માનતા થઈ ગયા. તેઓ કહે છે કે કોષો રિજનરેટ થાય તો ઘણું બધું ચોખ્ખું થઈ જાય. એક વ્યક્તિએ ૧૦ સળંગ ઉપવાસ - તેથી તેનું સ્વાસ્થ્ય એટલું સરસ થઈ ગયું કે શરીરમાં લાલાશ આવી ગઈ. અનેક પ્રયોગોથી ઉપવાસના ફાયદાની સિદ્ધિ - ફાસ્ટ થેરાપીએ એક હેલ્થ થેરાપી - ઉપવાસ સામાન્ય દેખાય પણ શરીરમાં ધરખમ ફેરફાર (૫) વર્ષ દરમિયાન એકાદશી, ચાર્તુમાસમાં થતા વ્રત ઉપવાસથી જીવન સંયમિત બને છે. કામાદિક દોષો જીતાય છે. સંયમથી વ્રત કરવાથી લાભ. ઉપવાસ તો આત્મશુદ્ધિનું ઔષધ છે. ઉપવાસ પહેલાં અને ઉપવાસ પછી ખોરાક પર સંયમ જરૂરી - ખાવામાં બાહ્યવૃત્તિ થાય તો ઉપવાસનું જોઈએ તેવું ફળ ન મળે - ઉપવાસ ઘણાં પ્રકારના પણ તેમાં એક સૂક્ષ્મ તપનો પ્રકાર - દરરોજ જરૂરિયાત કરતાં એક કોળિયો ઓછું ખાવું એ સૂક્ષ્મ તપ છે. સૂક્ષ્મ તપ કરવાની જ વૃત્તિ રાખવી, સંયમથી તપ કરવું. યોગીજી મહારાજ કહેતા ‘તપ કરવાથી કોઈ મરતું નથી, ખાવાથી જ મરે છે.’ ઓછું ખાવાથી શક્તિ, સ્ફૂર્તિ વધે છે. (૬) પાકાં એકટાણાં તે પણ સૂક્ષ્મ તપનો એક પ્રકાર છે. તેનાથી આધ્યાત્મિક સમતુલા વધે છે, આત્માનું બળ વધે, મન પર કાબુ રહે. મન જીતીએ તો જ આવું વ્રત શક્ય બને. આપણા દેશમાં તો શરીરની સાથે ઉપવાસનું આધ્યાત્મિક મહત્વ. આવું તપ કરવા માટે પ્રથમ દૃઢતા કેળવવી પડે આ વ્રત કરવું જ છે તેવી મનમાં ગાંઠ જ વાળી લેવી. જેથી વચ્ચેથી વ્રતભંગ ન થાય. ખટરસનું વ્રત કરનારનો સંયમ ખૂબ વધી જાય છે. આપણો હેતુ ભગવાન અને સંતને રાજી કરવાનો હોય તો આપણા તપમાં ભળે, દૃઢતા આવે, રાજી કરવાના હેતુ સાથે તપ થાય તો ભગવાન માન્ય કહે છે. માટે આપણે પણ ભગવાનને અને સંતને રાજી કરવા તપ, વ્રત કરીને ધન્ય થઈ જવું.

❧ સમાપ્ત ❧